

діяльності, що актуалізує принципи послідовності і спадкоємності його підготовки; зростання системності професійно-педагогічної діяльності вчителя, що відбиває загальний зв'язок і взаємообумовленість структурних і функціональних компонентів цієї діяльності, особистості учителя [8].

Висновки... Таким чином, розроблена система розвитку моральної культури вчителів гуманітарних предметів є інноваційним підходом в організації післядипломної підготовки педагогів до формування етичної культури учнів. Використання цієї системи дає можливість підвищити ефективність морального розвитку педагогів, підвищити рівень їх моральної свідомості, створити міцну мотивацію до морального самовдосконалення. Подальші розвідки пов'язані, на наш погляд, зі створенням системи розвитку моральної культури педагогів у міжкурсовий період.

Література

1. Гриньова В.М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти) / В.М. Гриньова. – Х. : Основа, 1998. – 300 с.
2. Илларионова Л.П. Формирование духовно-нравственной культуры учителя в системе непрерывного педагогического образования / Л.П. Илларионова: Дисс. ... д. пед. н. : 13.00.08 : Москва, 2002. – 408 с.
3. Клименко А., Румынина В. Духовная сфера жизни общества / Клименко А., Румынина В. // Экзамен по обществознанию [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://popov-lib.narod.ru/social/klimenko/social_5.htm
4. Книга Н.В. Духовно-нравственное развитие педагога как основа его профессиональной культуры / Н. В. Книга. – М. : Педагогическая академия последипломного образования, 2012. – 17 с.
5. Общая и профессиональная педагогика: учебное пособие для студентов, обучающихся по специальности «Профессиональное обучение»: В 2-х книгах / Под ред. В.Д.Симоненко, М.В.Ретивых. – Брянск: Изд-во Брянского государственного университета, 2003. – Кн.1. – 174 с.
6. Слостенин В. А. Профессиональная культура в структуре личности учителя / В. А. Слостенин // Формирование профессиональной культуры учителя : Учебное пособие / Под ред. В.А. Слостенина. М.: «Прометей», 1993. – 178 с.
7. Сухомлинский В.А. Сто советов учителю / В.А. Сухомлинский. – К.: «Радянська школа», 1984. – 254 с. – С. 122.
8. Храброва Е. В. Формирование духовно-нравственной культуры будущего учителя в образовательном процессе вуза / Е.В. Храброва. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата педагогических наук. – 13.00.01. – общая педагогика, история педагогики и образования; 13.00.08 – теория и методика профессионального образования. – Ярославль, 2007. – 21 с.
9. Шевченко Л.Л.. Воспитание нравственной культуры учителя в процессе профессиональной подготовки: теория и практика / Л.Л. Шевченко. Дисс. ... д. пед. н. : 13.00.01. М., 2005. – 364 с.

Анотація

У статті розглядається проблема розвитку моральної культури вчителів у системі післядипломної освіти.

Аннотация

В статье рассматривается проблема развития моральной культуры учителей в системе последипломного образования.

Summary

The article focuses on the problem of development of moral culture of teachers in the system of postdiploma education.

Ключові слова: моральна культура, діагностика, система розвитку моральної культури вчителя.

Ключевые слова: моральная культура, диагностика, система развития моральной культуры учителя.

Key words: *moral culture, diagnostics, system of development of teacher's moral culture.*

Подано до редакції 05.10.13.

УДК 371.134:796.015

© 2013

Тернавська Т.А.

ПЕДАГОГІЧНА ЕТИКА У ФОРМУВАННІ ПІЗНАВАЛЬНИХ СТИЛІВ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Гуманізація та демократизація освітнього процесу, зокрема педагогічної освіти, потребує постійного удосконалення професійних якостей майбутніх учителів. Особистісне спрямування, індивідуалізація навчання, активізація участі студентів у плануванні та організації навчального процесу, гармонійна інтеграція педагогічної та психологічної наук, створення свободи вибору та ситуації успіху для кожного учасника освітнього процесу – все це є основними напрямками впровадження педагогічної етики в освітній процес та є безпосередньою умовою для формування пізнавальної діяльності студентів ВНЗ.

На жаль, викладач під час своєї діяльності інколи відступає від основних положень педагогічної етики, приділяє недостатньо уваги професійному самовдосконаленню та собі як особистості в цілому. Створення сприятливих умов для прояву ініціативи, творчості, пошуку оригінального та унікального в процесі пізнавальної

діяльності суб'єктів пізнання, отримання емоційного задоволення від власних пізнавальних дій нівелюється або відходить на другий план. Як наслідок – втрата студентом інтересу до предмету, до процесу отримання знань, до професійної особистості викладача та до навчання в цілому.

Сучасна освіта потребує професійних кадрів із високим рівнем інтелектуальної та емоційної культури, психолого-педагогічної грамотності, із постійним дотриманням вимог професійної етики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Виходячи з головної ідеї проблеми формування пізнавальної діяльності, основними умовами формування пізнавальних стилів студентів вищих навчальних закладів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін є демократичні взаємини між учасниками навчального процесу та формування інтересу до вивчення психолого-педагогічних дисциплін. Ці умови базуються на діалогічному спілкуванні, суспільній продуктивній діяльності, педагогічному оптимізмі, контролі знань, позитивному ставленні до навчальної діяльності, на його значенні для студента та використанні особистісних підходів до навчання.

Отже, характеристика згаданих вище педагогічних умов формування пізнавальних стилів студентів базується на дотриманні канонів професійної та педагогічної етики.

Професійна етика – система конкретизованих моральних норм і принципів з урахуванням особливостей тієї чи іншої професійної діяльності людей [2, с. 45].

Педагогічна етика – розділ професійної етики, який вивчає сутність і зміст, особливості педагогічної моралі, обґрунтовує її категорії, норми, принципи, функції у процесі педагогічної діяльності [1].

Педагогічна етика вивчає особливості педагогічної моралі, з'ясовує специфіку реалізації загальних принципів моральності в сфері педагогічної діяльності, розкриває її функції, специфіку принципів та етичних категорій. Педагогічною етикою визначається характер моральної діяльності викладача і моральних відносин у професійному середовищі, специфіка правил спілкування, манер поведінки суб'єктів пізнавальної діяльності.

Педагогічна (грец. *paídos* – дитина і *ago* – веду) етика (грец. *ethos* – звичай, правило) – галузь етичної науки, що досліджує основи, сутність, специфіку, особливості педагогічної моралі, обґрунтовує її принципи і їх реалізацію у сфері педагогічної праці, розкриває її функції, категорії, а також вивчає зміст моральної діяльності педагога загалом, у т.ч. моральні взаємини в педагогічному середовищі [3].

Стиль пізнання та саме пізнання має відбуватися у певному навчальному середовищі і базуватися на певних принципах навчання й виховання, підпорядковуватись етичним законам та формувати у майбутнього педагога етичну культуру.

Формування етичної культури постає як процес і результат психосоціальних змін особистості, які передбачають ознаки морального розвитку (етичні знання, етичні ідеали, моральні переконання, моральну саморегуляцію, моральні почуття, моральну поведінку) [5, с. 12].

В умовах інтеграції у світовий освітній простір, модернізації системи освіти, зростання ролі етичних культурних факторів відбувається поступове реформування життя українського суспільства, яке впливає на утвердження суспільних й особистісних цінностей. Це посилює інтенсифікацію засвоєння та впровадження нових напрямів гуманістично орієнтованих підходів і технологій у навчально-виховний процес, активізацію творчих можливостей суб'єктів пізнавальної діяльності, зростання їх ерудиції та загальної культури. Все це передбачає етичний розвиток педагога – цілеспрямоване оволодіння етичними нормами, що передбачає вміння адекватно поводитись у різних ситуаціях морального вибору, керуватись повагою до особистості учня [6].

На думку сучасного науковця О.Отч, педагог в усі часи має бути носієм, провідником і захисником загальнолюдських і національних цінностей. Яким має бути особистість педагога, яким мають бути його дії і вчинки? Відповіді на ці запитання потрібно шукати у площині педагогічної майстерності вчителя, передусім естетики його педагогічної праці, його здатності фасилітувати красу педагогічної дії [4, с. 21].

Ефективність підготовки студентів до професійної діяльності здебільшого залежить від вибору стилю пізнання та характеру стосунків між учасниками освітнього процесу. Тому важливу роль відіграють готовність студента до пізнавальної та комунікативної діяльності, його вміння керувати своєю комунікацією, проектувати стилі пізнання в конкретній ситуації.

Уміння створювати в навчальній роботі позитивний емоційний клімат, коли її учасники радіють своїм успіхам, не витрачають психічну енергію на зайві переживання, спрямовують її на активне вирішення інтелектуальних завдань, є важливим показником професіоналізму сучасного вчителя [3, с. 17].

Комунікативні стосунки змінюються завдяки вільній ініціативі студентів у пізнавальній діяльності. Вільна ініціатива розвиває потребу в інтелектуальній діяльності, забезпечує позитивний емоційний настрій і стійкість пізнавального інтересу студентів [3, с. 17]. Така ініціатива студентів має формуватися завдяки особистому прикладу викладача, постійному його прагненню до самоосвіти, до самопізнання, до самовдосконалення відповідно до вимог педагогічної діяльності, професійної компетентності суб'єктів навчання, канонів педагогічної етики.

Формулювання цілей статті... Мета даної статті:

- розкрити суть педагогічної етики та схарактеризувати компонент пізнавальної діяльності "пізнавальні стилі";
- теоретично обґрунтувати вплив канонів педагогічної етики на формування пізнавальних стилів студентів педагогічних спеціальностей.

Виклад основного матеріалу дослідження... Психолого-педагогічна освіта, спрямована на формування продуктивної пізнавальної діяльності, розвиває в особистості впевненість у собі, соціальну значущість, вчить, що кожна людина – це яскрава особистість з індивідуальними, неповторними, особливими якостями. Це відбувається не тільки шляхом надання інформації і формування впевненості в собі, але й за рахунок використання стратегій навчання. Зрозуміло, що студент не може знати всього, він може сприйняти і зрозуміти лише незначну частину того гігантського обсягу інформації, який накопичився у людства за час його існування.

Стимулювання активності навчання студентів полягає в закономірності перетворення зовнішнього фактору впливу у внутрішні спонукання їх особистістю. Стимулювання, з одного боку, повинне створити систему стимулів, необхідних для розв'язання педагогічних завдань, а з іншого – стати засобом організації навчально-пізнавальної діяльності.

Як компонент пізнавальної діяльності, пізнавальні (когнітивні) стилі передбачають вияв особистісної організації. Вони пов'язані з потребами, афектами і мотивами, визначають індивідуальні способи опрацювання життєвих вражень (стилі).

Поняття "когнітивні стилі" характеризує індивідуальну різницю в причині, потребі, прагненні та способі отримання, обробки й використанні інформації. Пізнавальний стиль особистості описує спосіб вмотивування діяльності, вид мотивації навчання. Залежно від виділених нами видів навчальної мотивації (пізнавальна, досягнення, саморозвиток, комунікативна, емоційна та зовнішня), визначається стиль інтелектуальної поведінки особистості, мета, процес і кінцевий результат будь-якої пізнавальної діяльності.

Пізнавальна мотивація має місце в усіх випадках, коли відкрито виражається потреба, намір, бажання або сподівання дізнатися щось нове, знати це, користуватися набутими знаннями. Мотивація досягнення описує позитивно сформульовану мету діяльності, прагнення досягти значних результатів, успіхів в діяльності. Мотивація саморозвитку спонукає суб'єкта навчання до самоаналізу, виділення позитивних і негативних особистісних якостей. Формування перед собою адекватних цілей, прагнень та навичок, покращення свого інтелектуального рівня спонукає суб'єкта на пошук індивідуального стилю навчання.

Комунікативна мотивація виникає на основі бажання спілкуватися, задоволення якого є необхідною умовою нормального психічного розвитку особистості та розвитку пізнавальної діяльності. Студентська аудиторія однодумців, високопрофесійних викладачів, одногрупників виступає суб'єктом спілкування. Емоційна мотивація передбачає емоційне задоволення від навчальної діяльності, що виражається позитивними станами радості, захоплення, задоволення в межах провідної діяльності, що стосуються певної роботи.

Зовнішня стимуляція виявляється через зовнішню похвалу, схвалення, нагороду за добру роботу або досягнення позитивних результатів.

Говорячи про необхідність усебічного і гармонійного розвитку особистості, маємо на увазі необхідність подолання однобічності її професійного розвитку, що готує людину швидше до якоїсь певної, соціально заданої функції, а не до живої розвивальної діяльності з динамічними пізнавальними стилями.

Пізнавальні стилі передбачають потребу студента в пізнавальній діяльності. Через бачення і усвідомлення сутності ціннісного змісту та бачення в особі викладача прикладу студент надає перевагу певним способам пізнавально-інтелектуальної поведінки, що найбільше відповідають навчальній мотивації і можливостям даного суб'єкта. При цьому маються на увазі не тільки діяльнісні мотиви, але й мотиви всієї мотиваційної сфери особистості, оскільки людина під час професійної підготовки займає певне місце в системі суспільних стосунків навчальної групи.

Таким чином, очевидно, що для ефективності навчання і досконалої професійної підготовки сучасного студента повинна формуватися відповідна мотиваційна сфера, яка виражається переважно захоплюючою красою педагогічної дії та професійністю викладача, етичними цінностями його особистості, що базуються на канонах педагогічної етики. Навчально-пізнавальна взаємодія викладача і студента також має бути адекватною змісту професійної підготовки і тим соціальним умовам, в яких вона відбувається.

Критеріями краси педагогічної діяльності виступають ставлення студента до педагога, щастя і радість, які вони відчують від перебування разом із ним, бажання продовжити цю мить, повернути увагу викладача до себе, нетерпіння, з яким вони очікують кожної наступної зустрічі з ним, і та легкість, з якою вони опановують його предмет, нерідко самі дивуючись, що вони і це знають, і те вміють [4, с. 22].

До групи вмінь пізнавальних стилів відносять прогнозування, конкретизацію і обґрунтування шляхів формування своєї діяльності. Також, не менш важливим є уміння постановки установок і мети – формулювати

цілі, послідовно їх виконувати в ході діяльності. Незалежно від змісту та характеру питання чи завдання характерним є прояв ініціативності, самостійності студентів.

У засвоєнні основних положень педагогічної етики, у формуванні педагогічної майстерності студент є суб'єктом суспільних відносин. Орієнтації на майбутнє, вибрані стилі навчання і пізнання мають вагомим значенням для розвитку особистості студента, оскільки засвоєний життєвий досвід та орієнтація на майбутню професію завдяки особистому прикладу викладача оцінюються, критично опрацьовуються і стають переконаннями, умовою самореалізації.

Поєднання внутрішнього усвідомлення себе як учителя, формування в собі педагогічної краси разом із прагненням самоствердження в професійній та фінансовій сфері передбачає постійну роботу майбутнього педагога над собою та прищеплення любові до тієї справи, якою він займається.

Основи педагогічної майстерності, теорія навчання та виховання, педагогічні технології виховання і навчання, методика викладання заздалегідь закладені в нормативну частину освітньо-професійної програми для студентів педагогічних спеціальностей і є обов'язковими. Та як навчитися діяти в конкретній педагогічній ситуації перед вихованцями, як поводити себе перед реальною аудиторією, як не боятися педагогічної навчальної та виробничої практик?

Поєднання теоретичних аспектів, принципів вихованості та порядності, етичних законів та прояв індивідуальності вчителя у професійному середовищі має забезпечити спеціальний курс педагогічної етики. Він повинен мати переважно практичне спрямування, викладатися безпосередньо за семестр перед виробничою практикою майбутніх педагогів.

Курс педагогічної етики має на меті допомогти студентові скеровувати і визначати завдання своєї майбутньої професії, готуватися до зустрічі з учнями, навчитися підбадьорювати або заспокоювати себе, зіткнувшись із реаліями вчителювання, спонукати та вмотивувати на певні пізнавальні дії, заохочувати на усвідомлення студентом необхідності самонавчання та самовиховання. Процес засвоєння та виконання практичних завдань курсу педагогічної етики дасть змогу сформувати та розвинути у студента такі пізнавальні стилі, які б відповідали евристичному і креативному рівням сформованості пізнавальної діяльності, сприяли самоорганізації в професійній та особистісній сфері студента.

Висновки... Таким чином, навчально-пізнавальна діяльність повинна підпорядковуватися послідовному і безупинному руху взаємозалежних етапів педагогічного процесу та дій суб'єктів навчальної діяльності. Педагог як суб'єкт навчального процесу має достатню кількість методів, засобів, форм, щоб обрати саме те, що потрібно його вихованцям, допомогти їм розвиватися і вдосконалюватися як особистість, формувати та корегувати їх пізнавальні стилі. Сучасний викладач має обрати оптимальну технологію навчання або використовувати декілька, бути прикладом викладання, спиратися на мораль, вихованість, традиції та водночас мати навчальну креативність у кожному своєму кроці. За принципом діалогічного спілкування, студент повинен себе комфортно відчувати суб'єктом навчального процесу. Це відбувається тільки в рівноправному, партнерському, демократичному і доброзичливому спілкуванні з педагогом, що базується на канонах педагогічної етики.

У подальших дослідженнях ми висвітлимо суть та охарактеризуємо розроблений курс педагогічної етики для студентів педагогічних спеціальностей, проаналізуємо результати експериментального впровадження курсу та динаміки показників сформованості пізнавальних стилів студентів.

Література

1. Васянович Г.П. Педагогічна етика: навч. посіб. / Г. П. Васянович. – К. : Академвидав, 2011. – 256 с.
2. Карпенчук С.Т. Теорія і методика виховання / С.Т.Карпенчук. – К. : Вища школа, 1997. – 261 с.
3. Кондрашова Л. Емоційна домінанта підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності / Л.Кондрашова // Рідна школа. – 2010. – № 7-8. – С. 14-19.
4. Отич Олена. Особистість і діяльність учителя у вимірах педагогічної естетики / Олена Отич // Рідна школа. – 2011. – № 3. – С. 21-24.
5. Слесик К. Розвиток етичної культури учнів основної школи в процесі навчання гуманітарних предметів як дидактична категорія / К. Слесик // Рідна школа. – 2011. – № 11. – С. 10-13.
6. Хоружа Л.Л. Етичний розвиток педагога: навч. посіб. / Л.Л. Хоружа. – К. : Академвидав, 2012. – 208 с.

Анотація

У статті теоретично обґрунтовано вплив педагогічної етики на формування пізнавальних стилів студентів педагогічних спеціальностей.

Аннотация

В статье теоретически обосновано влияние педагогической этики на формирование познавательных стилей студентов педагогических специальностей.

Summary

The influence of pedagogical ethics on formation of cognitive interests of students of pedagogy specialties has been theoretically proved in the given article.

Ключові слова: педагогічна етика, пізнавальні стилі.

Ключевые слова: педагогическая этика, познавательные стили.

Key words: pedagogical ethics, cognitive interests.

Подано до редакції 01.10.13.

УДК 811. 161.2

© 2013

Христенюк В.Ф.

МОВНА ОСОБИСТІТЬ УЧИТЕЛЯ В ПРОЦЕСІ КОМУНІКАЦІЇ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Сучасне розуміння людини бере свій початок в античній філософії, яка розвиває соціальну проблематику в контексті вчень про космічну всеєдність (Сократ, Платон). Осмислення людини в понятті “особистість” сформоване у працях Г.Сковороди, Й.Гердера, В.Гумбольдта. Витоки проблеми “мова і людина”, “мова і культура” започатковані антропоцентричним напрямом лінгвістичних досліджень німецького філософа В. фон Гумбольдта. Для реалізації себе у світі людина повинна соціалізуватися через діяльність, зокрема мовленнєву. Людина і нація тільки тоді можуть бути повністю функціональні, якщо їх базова функціональна сфера – мова – виконує усі належні їй функції. Нею може бути тільки національна мова. В іншому випадку, людина і нація створюють собі штучні перепони до прогресу і ніколи не реалізують себе повністю. Український культурний діяч Іван Огієнко вважає мову виразником культурного життя української нації. Автор наголошує, що “мовець, який розширює функції мови, творить україномовне середовище в усіх сферах суспільного життя, відроджує культуру, традиції народу, подає зразки висококультурного інтелектуального спілкування літературною мовою” [6, с. 342].

Сучасні уявлення про мову ґрунтуються на чотирьох фундаментальних її властивостях – історичному характерові розвитку, психічній природі, системно-структурних основах її будови, соціально зумовленому характерові виникнення і вживання. При розгляді мовної особистості як об’єкта лінгвістичного вивчення враховується взаємодія усіх цих властивостей, оскільки особистість – результат соціальних законів, продукт історичного розвитку етносу; її мотиваційні нахили, що виникають із взаємодії біологічних спонукань та соціальних і фізичних умов, належать до психічної сфери; особистість створює мову і водночас послуговується знаковими, тобто системно-структурними за своєю природою, утвореннями.

Існують різні підходи до визначення самого поняття “мовна особистість”. Праці О.Потебні, І.Бодуена де Куртене, Д.Овсянко-Куликовського дозволяють окреслити спектр соціолінгвістичних, психолінгвістичних, лінгводидактичних, культурологічних підходів до вивчення рідної мови у зв’язку з мисленням людини, її культурними цінностями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв’язання даної проблеми...

Досліджують різні аспекти формування мовної особистості мовознавці С.Я.Єрмоленко, Ю.М.Караулов, Т.А.Космеда, О.М.Леонтьєв, Л.І.Мацько, О.М.Семенов, Л.М.Паламар, М.І.Пентиліук, Т.В.Симоненко, О.С.Селіванова, Л.В.Струганець та ін. Так, сучасна українська дослідниця О.С.Селіванова виділяє основну ознаку особистості як носія мови й комуніканта, що характеризує її мовну та комунікативну компетенцію й реалізацію їх при породженні, сприйнятті, розумінні й інтерпретації вербальних повідомлень, текстів Мовна особистість, за визначенням дослідниці, є “перетвореним відображенням у знаковій формі особистості комуніканта, оскільки її маніфестація в тексті, повідомленні має імітований, модельний характер” [7, с. 596]. Конкретна комунікація репрезентує лише “релевантні інтенції й реакції комунікантів, тільки фрагменти її особистісного тезауруса, лексики та прагматикона” [7, с. 596].

Саме культурологічний підхід, на думку О.М.Семенова, дає змогу розглядати мову як феномен культури і найважливішого етногенеруючого фактора. В умовах існуючої соціокультурної ситуації багатоаспектні питання співвідношення мови і культури, культури й особистості мовця особливо актуалізувалися. Їх нерозривний зв’язок породжує широкий діапазон нових питань: культура в мові (відображення в засобах мови і текстах певного культурного змісту); мова в культурі (мовні компоненти як складові культури); мова рідної й чужої культури як основа для між культурного діалогу; мовно-культурні цінності особистості тощо. Мета культурологічної парадигми в освіті – створити цілісну систему умов, що забезпечують розвиток культуромовної особистості [8, с.13-14].

Формулювання цілей статті... у висвітленні різних засад щодо формування мовної особистості вчителя як комунікативного лідера.

Виклад основного матеріалу дослідження... Ю.Караулов запропонував трирівневу структуру поняття “мовна особистість”. 1. *Вербально-семантичний* рівень, передбачає для мовця нормальне володіння мовою носієм, репрезентоване у мовній свідомості у вигляді мікросхем (лексико-семантичних груп, граматичних засобів, словосполучень і речень), а для дослідника – традиційний опис формальних засобів вираження певних значень. Цей рівень є необхідною передумовою становлення і функціонування особистості, проте на вербально-семантичному рівні, на рівні смислових зв’язків слів, їх сполучень і лексико-семантичних відношень ще немає змоги для виявлення індивідуальності. 2) *лінгво-когнітивний* рівень, одиницями якого є поняття, ідеї, концепти, що формують індивідуальну впорядковану, систематизовану “картину світу”, здатну відображати ієрархію цінностей.